

1914

-ci il iyun ayının 30-da 12-ci nömrəsi çıxdıqdan sonra İrəvan quberniyasında ədəbi-mədəni, ictimai mühitin əsas hərəkatverici qüvvələrindən olan "Lək-lək" in nəşri dayandırılsa da, burada yaşayış-yaradan azərbaycanlı ziyalılar ana dildə yerli mətbuat orqanının nəşri uğrunda mübarizəni dayandırmadılar. Təxminən iki ildən artıq fasılдан sonra 1917-ci il yanvar ayının 1-də böyük maarifşərvərlər Əli Məhzunun (Əli Hacı Zeynalabdin oğlu Rəhimov) redaktorluğu və Həsən Mirzəzadə Əliyevin naşirliyi ilə "Bürhani-həqiqət" adlı jurnalın ilk nömrəsi çapdan çıxdı. Bu, İrəvanın Azərbaycan ədəbi-mədəni, ictimai mühitinində, həm də mətbuat tarixində olamadır hadisə idi. "Bürhani-həqiqət" Cənubi Qafqazda çıxan anadilli mətbuat orqanları və Əli Məhzunun əmal dostları tarfindən böyük sevinc hissə ilə qarşılıqlılaşdırıldı. Jurnalın 1-ci və 2-ci sayılarda hissə-hissə dərc edilmiş "Həqiqət" adlı redaksiya məqaləsində "həqiqət" sözünün hansı anlayışları ifadə etməsi izah olunur və na üçün bu mətbu orqanı "Bürhani-həqiqət" adının verildiyi qeyd edildi: "Bürhani-həqiqət" həqiqətin dəlil və isbatı deməkdir. Buna görə də məcmuəmizə "Bürhani-həqiqət" nəmi verərək isminin müsəməmə ilə mütabiq olub və həqiq-həqqaniyyat tərəfdarı olmağına qeyrət edib, həqiqətən bürhani-həqiqət olacağını gələcək nömrələrində möhtəşəm qarələrimizə (oxucularımıza) isbat edəcəyinə ümidi var. Filvəqə həqiqət hənki maddədə olacaqsə-olsun, mənəviyyatda bir nədur kə, ona yaxınlaşanları cəhalət və zillət zülmündən üzəqəlaşdırıb şəhərə-nicata çatdırır". Fəaliyyəti dövründə cəmi 9 nömrəsi işq üzü görən jurnalın bütün nömrələrini ərdicil izlədikdə həqiqətən də onun adı ilə əməlinin six bağlılığı aydın şəkildə yuxarıdakı fikirləri təsdiq edir. Jurnalın bütün nömrələri Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunda "DM-341" şifri altında Dövri mətbuat fondunda qorunub saxlanılır.

MİLLİ MƏTBUATIMIZIN "BÜRHANI-HƏQİQƏT"İ

"Bürhani-həqiqət" "Lək-lək" dən fərqli olaraq ayda iki dəfə şəkiliçi çap olunmuşdur. İrəvandakı "Lyus" metbəəsində çap olunan jurnal əvvəlca "Lək-lək" kimi 8-ci nömrəsindən etibarən isə 12-si həfifədən ibarət çıxmışdır.

1917-ci il 5 iyun tarixli nömrəsinin sonuncu sehisəfesində jurnal Dəşkənddə həftədə iki dəfə çıxan milli, ictimai, siyasi "Turan" və Səmərqənddən həftədə iki dəfə nəşr edilən siyasi, ədəbi, elmi "Hürriyyət" qəzətlərinin abunə şərtlərini dərc etmişdir. Həmən elanları bir dəha göstərir ki, "Bürhani-həqiqət" ədəbiyyatın, mədəniyyətin təbliğatçısı olmaqla yanaşı, həm də geniş coğrafiyada yayılmış, Cənubi Qafqazın hüdudlarından çox-çox uzaqlarda olan mətbuat orqanları ilə de əlaqə saxlamış, öz səsini Orta Asiyadək çatdırıb iləmişdir.

İrəvanda Azərbaycan mətbuatının, ictimai-bədii fikrinin canlanmasına yəni bir səhifə açan jurnal və onun redaktoru Əli Məhzun bu mətbu orqanın olduqca məzmunlu çıxməsində, əhəmiyyətli yazılarla xalqın xidmətinə yaramasında dövrün həqiqətperət qələməni sahibləri, tərəqqipərvər ziyyalıları - İrəvan ədəbi-mədəni, ictimai mühitinin əsas yaradıcı və aparıcı qüvvələrindən, görkəmli nümayəndələrindən, tanınmış mətbuat xadimi, şair, pedaqoq Cabbar Əsgərzadə, İrəvan Müsəlmlərin Seminariyasının Azərbaycan dili müəllimi, müxtəlif dillərdə nəşr edilmiş bir sədəsliklərin mülliifi, böyük alim Mirzə Cabbar Məmməzdəzə, tanınmış jurnalçı, ictimai xadim Məmmədəli Nasır, tabəbat və təbiət elmləri məzvəsindən maraqlı məqalələrlə çıxış edən fedakar maarifçi Rəhim Naci, Əli Səid, Məşədi Zeynalabdin İbrahimov, riyaziyyat müəllimləri Vahid Müşənli, Məmmədəğa Şeyxüllisəməvət və başqa mütəreqi ziyyalıları cəm etmişdi. XX əsrin əvvəllərində İrəvanda yaşayış-yaradın azərbaycanlı qadınları da səsi mətbuat səhifələrində gəlməye başladı. İrəvanın əsəri maarifşərvərlərindən, mübariz qadınlarından, şaire xanımlardan Müşfi, Qızılbaşlardan ibarət Azərbaycan ordusuna başçılıq edən Cəvənşir təyafasına mənsub olan Əlixanın nəvəsi, Cəmil bayın qızı Səriyyə, Ş.Səhər, Əbdülləhəq Mehənnəsi, Rəmziyyə, Fatime və başqaları "Bürhani-həqiqət" dən cəsidi mövzularla vaxtaşırı çıxış edirdilər. İrəvan ədəbi-mədəni mühitinin feal nümayəndələri Məşədi Zeynalabdin İbrahimov, Əli Səid və başqaları da jurnalda temsil olunmuş, mətbu orqanla əməkdaşlığı müntəzəm surətdə davam etdirmişlər.

Şəhərimizdən, "Bürhani-həqiqət" "Molla Nəsreddin", "Lək-lək" jurnallarının əmənələri davam etdirmiş, milli-mədəni problemlərimizle bağlı materialar dərc etməkələrə Azərbaycan mətbuatı və jurnalistikasını daşıda zənginləşdirməyə, ədəbi arenada mövcud olmuş dəst-xətti qoruyub saxlamaya çalışmışdı. Elə illə nömrəsindən jurnalın redaktoru Əli Məhzun yeni tarixi şəraitdə "Bürhani-həqiqət" in səhifələrində milli səciyyəli tarixi əhəmiyyətli məsələləri qaldırıb və onları milli mənəfətə xərçinində işləndirdi. Vətənperver ziyyalı, qələbi xalqına xidmət amalı ilə döyünen Əli Məhzun tariximizdən əks etdirən qədim möhürünlərini itirmədən ibarət idi. "Sənədli Russia" (1910-1917) jurnalında "Van məscidi" kimi təqdim etdiyi vurgulamışdır. Ermeni rəssamın mərki məqsədi İrəvanın tarixi türk diyarı olmasına səxtiləşdirən, mərki mənasibətə xəsildən işlənmişdir. Bu təqdim qeydlərindən aydın olur ki, "Tut" əsərindən əks etdirən qədim möhürünlərini itirmədən ibarət idi. "Sənədli Russia" jurnalının hərbi məxbiri və fotoqrafi ermeni Təryanın bu məxbiri və uduruma əməline Əli Məhzun "Bürhani-həqiqət" in ilk nömrəsində "İrəvan məscidi" adı ilə dərc etdirildiyi məqalədə əsl vətənperver ziyyalı kimibütün keşkinliyi və ciddiliyi ilə öz ifşa edici etiraz səsini ucaldaraq yazardı: "Həmin fəvqədə basılmış məscid əsər İrəvanın əməline Əli Məhzun "Bürhani-həqiqət" in ilk nömrəsində "İrəvan məscidi" adı ilə dərc etdirildiyi məqalədə əsl vətənperver ziyyalı kimibütün keşkinliyi və ciddiliyi ilə öz ifşa edici etiraz səsini ucaldaraq yazardı: "Həmin fəvqədə basılmış məscid əsər İrəvanın əməline Əli Məhzun "Bürhani-həqiqət" in ilk nömrəsində "İrəvan məscidi" adı ilə dərc etdirildiyi məqalədə əsl vətənperver ziyyalı kimibütün keşkinliyi və ciddiliyi ilə öz ifşa edici etiraz səsini ucaldaraq yazardı: "Həmin fəvqədə basılmış məscid əsər İrəvanın əməline Əli Məhzun "Bürhani-həqiqət" in ilk nömrəsində "İrəvan məscidi" adı ilə dərc etdirildiyi məqalədə əsl vətənperver ziyyalı kimibütün keşkinliyi və ciddiliyi ilə öz ifşa edici etiraz səsini ucaldaraq yazardı: "Həmin fəvqədə basılmış məscid əsər İrəvanın əməline Əli Məhzun "Bürhani-həqiqət" in ilk nömrəsində "İrəvan məscidi" adı ilə dərc etdirildiyi məqalədə əsl vətənperver ziyyalı kimibütün keşkinliyi və ciddiliyi ilə öz ifşa edici etiraz səsini ucaldaraq yazardı: "Həmin fəvqədə basılmış məscid əsər İrəvanın əməline Əli Məhzun "Bürhani-həqiqət" in ilk nömrəsində "İrəvan məscidi" adı ilə dərc etdirildiyi məqalədə əsl vətənperver ziyyalı kimibütün keşkinliyi və ciddiliyi ilə öz ifşa edici etiraz səsini ucaldaraq yazardı: "Həmin fəvqədə basılmış məscid əsər İrəvanın əməline Əli Məhzun "Bürhani-həqiqət" in ilk nömrəsində "İrəvan məscidi" adı ilə dərc etdirildiyi məqalədə əsl vətənperver ziyyalı kimibütün keşkinliyi və ciddiliyi ilə öz ifşa edici etiraz səsini ucaldaraq yazardı: "Həmin fəvqədə basılmış məscid əsər İrəvanın əməline Əli Məhzun "Bürhani-həqiqət" in ilk nömrəsində "İrəvan məscidi" adı ilə dərc etdirildiyi məqalədə əsl vətənperver ziyyalı kimibütün keşkinliyi və ciddiliyi ilə öz ifşa edici etiraz səsini ucaldaraq yazardı: "Həmin fəvqədə basılmış məscid əsər İrəvanın əməline Əli Məhzun "Bürhani-həqiqət" in ilk nömrəsində "İrəvan məscidi" adı ilə dərc etdirildiyi məqalədə əsl vətənperver ziyyalı kimibütün keşkinliyi və ciddiliyi ilə öz ifşa edici etiraz səsini ucaldaraq yazardı: "Həmin fəvqədə basılmış məscid əsər İrəvanın əməline Əli Məhzun "Bürhani-həqiqət" in ilk nömrəsində "İrəvan məscidi" adı ilə dərc etdirildiyi məqalədə əsl vətənperver ziyyalı kimibütün keşkinliyi və ciddiliyi ilə öz ifşa edici etiraz səsini ucaldaraq yazardı: "Həmin fəvqədə basılmış məscid əsər İrəvanın əməline Əli Məhzun "Bürhani-həqiqət" in ilk nömrəsində "İrəvan məscidi" adı ilə dərc etdirildiyi məqalədə əsl vətənperver ziyyalı kimibütün keşkinliyi və ciddiliyi ilə öz ifşa edici etiraz səsini ucaldaraq yazardı: "Həmin fəvqədə basılmış məscid əsər İrəvanın əməline Əli Məhzun "Bürhani-həqiqət" in ilk nömrəsində "İrəvan məscidi" adı ilə dərc etdirildiyi məqalədə əsl vətənperver ziyyalı kimibütün keşkinliyi və ciddiliyi ilə öz ifşa edici etiraz səsini ucaldaraq yazardı: "Həmin fəvqədə basılmış məscid əsər İrəvanın əməline Əli Məhzun "Bürhani-həqiqət" in ilk nömrəsində "İrəvan məscidi" adı ilə dərc etdirildiyi məqalədə əsl vətənperver ziyyalı kimibütün keşkinliyi və ciddiliyi ilə öz ifşa edici etiraz səsini ucaldaraq yazardı: "Həmin fəvqədə basılmış məscid əsər İrəvanın əməline Əli Məhzun "Bürhani-həqiqət" in ilk nömrəsində "İrəvan məscidi" adı ilə dərc etdirildiyi məqalədə əsl vətənperver ziyyalı kimibütün keşkinliyi və ciddiliyi ilə öz ifşa edici etiraz səsini ucaldaraq yazardı: "Həmin fəvqədə basılmış məscid əsər İrəvanın əməline Əli Məhzun "Bürhani-həqiqət" in ilk nömrəsində "İrəvan məscidi" adı ilə dərc etdirildiyi məqalədə əsl vətənperver ziyyalı kimibütün keşkinliyi və ciddiliyi ilə öz ifşa edici etiraz səsini ucaldaraq yazardı: "Həmin fəvqədə basılmış məscid əsər İrəvanın əməline Əli Məhzun "Bürhani-həqiqət" in ilk nömrəsində "İrəvan məscidi" adı ilə dərc etdirildiyi məqalədə əsl vətənperver ziyyalı kimibütün keşkinliyi və ciddiliyi ilə öz ifşa edici etiraz səsini ucaldaraq yazardı: "Həmin fəvqədə basılmış məscid əsər İrəvanın əməline Əli Məhzun "Bürhani-həqiqət" in ilk nömrəsində "İrəvan məscidi" adı ilə dərc etdirildiyi məqalədə əsl vətənperver ziyyalı kimibütün keşkinliyi və ciddiliyi ilə öz ifşa edici etiraz səsini ucaldaraq yazardı: "Həmin fəvqədə basılmış məscid əsər İrəvanın əməline Əli Məhzun "Bürhani-həqiqət" in ilk nömrəsində "İrəvan məscidi" adı ilə dərc etdirildiyi məqalədə əsl vətənperver ziyyalı kimibütün keşkinliyi və ciddiliyi ilə öz ifşa edici etiraz səsini ucaldaraq yazardı: "Həmin fəvqədə basılmış məscid əsər İrəvanın əməline Əli Məhzun "Bürhani-həqiqət" in ilk nömrəsində "İrəvan məscidi" adı ilə dərc etdirildiyi məqalədə əsl vətənperver ziyyalı kimibütün keşkinliyi və ciddiliyi ilə öz ifşa edici etiraz səsini ucaldaraq yazardı: "Həmin fəvqədə basılmış məscid əsər İrəvanın əməline Əli Məhzun "Bürhani-həqiqət" in ilk nömrəsində "İrəvan məscidi" adı ilə dərc etdirildiyi məqalədə əsl vətənperver ziyyalı kimibütün keşkinliyi və ciddiliyi ilə öz ifşa edici etiraz səsini ucaldaraq yazardı: "Həmin fəvqədə basılmış məscid əsər İrəvanın əməline Əli Məhzun "Bürhani-həqiqət" in ilk nömrəsində "İrəvan məscidi" adı ilə dərc etdirildiyi məqalədə əsl vətənperver ziyyalı kimibütün keşkinliyi və ciddiliyi ilə öz ifşa edici etiraz səsini ucaldaraq yazardı: "Həmin fəvqədə basılmış məscid əsər İrəvanın əməline Əli Məhzun "Bürhani-həqiqət" in ilk nömrəsində "İrəvan məscidi" adı ilə dərc etdirildiyi məqalədə əsl vətənperver ziyyalı kimibütün keşkinliyi və ciddiliyi ilə öz ifşa edici etiraz səsini ucaldaraq yazardı: "Həmin fəvqədə basılmış məscid əsər İrəvanın əməline Əli Məhzun "Bürhani-həqiqət" in ilk nömrəsində "İrəvan məscidi" adı ilə dərc etdirildiyi məqalədə əsl vətənperver ziyyalı kimibütün keşkinliyi və ciddiliyi ilə öz ifşa edici etiraz səsini ucaldaraq yazardı: "Həmin fəvqədə basılmış məscid əsər İrəvanın əməline Əli Məhzun "Bürhani-həqiqət" in ilk nömrəsində "İrəvan məscidi" adı ilə dərc etdirildiyi məqalədə əsl vətənperver ziyyalı kimibütün keşkinliyi və ciddiliyi ilə öz ifşa edici etiraz səsini ucaldaraq yazardı: "Həmin fəvqədə basılmış məscid əsər İrəvanın əməline Əli Məhzun "Bürhani-həqiqət" in ilk nömrəsində "İrəvan məscidi" adı ilə dərc etdirildiyi məqalədə əsl vətənperver ziyyalı kimibütün keşkinliyi və ciddiliyi ilə öz ifşa edici etiraz səsini ucaldaraq yazardı: "Həmin fəvqədə basılmış məscid əsər İrəvanın əməline Əli Məhzun "Bürhani-həqiqət" in ilk nömrəsində "İrəvan məscidi" adı ilə dərc etdirildiyi məqalədə əsl vətənperver ziyyalı kimibütün keşkinliyi və ciddiliyi ilə öz ifşa edici etiraz səsini ucaldaraq yazardı: "Həmin fəvqədə basılmış məscid əsər İrəvanın əməline Əli Məhzun "Bürhani-həqiqət" in ilk nömrəsində "İrəvan məscidi" adı ilə dərc etdirildiyi məqalədə əsl vətənperver ziyyalı kimibütün keşkinliyi və ciddiliyi ilə öz ifşa edici etiraz səsini ucaldaraq yazardı: "Həmin fəvqədə basılmış məscid əsər İrəvanın əməline Əli Məhzun "Bürhani-həqiqət" in ilk nömrəsində "İrəvan məscidi" adı ilə dərc etdirildiyi məqalədə əsl vətənperver ziyyalı kimibütün keşkinliyi və ciddiliyi ilə öz ifşa edici etiraz səsini ucaldaraq yazardı: "Həmin fəvqədə basılmış məscid əsər İrəvanın əməline Əli Məhzun "Bürhani-həqiqət" in ilk nömrəsində "İrəvan məscidi" adı ilə dərc etdirildiyi məqalədə əsl vətənperver ziyyalı kimibütün keşkinliyi və ciddiliyi ilə öz ifşa edici etiraz səsini ucaldaraq yazardı: "Həmin fəvqədə basılmış məscid əsər İrəvanın əməline Əli Məhzun "Bürhani-həqiqət" in ilk nömrəsində "İrəvan məscidi" adı ilə dərc etdirildiyi məqalədə əsl vətənperver ziyyalı kimibütün keşkinliyi və ciddiliyi ilə öz ifşa edici etiraz səsini ucaldaraq yazardı: "Həmin fəvqədə basılmış məscid əsər İrəvanın əməline Əli Məhzun "Bürhani-həqiqət" in ilk nömrəsində "İrəvan məscidi" adı ilə dərc etdirildiyi məqalədə əsl vətənperver ziyyalı kimibütün keşkinliyi və ciddiliyi ilə öz ifşa edici etiraz səsini ucaldaraq yazardı: "Həmin fəvqədə basılmış məscid əsər İrəvanın əməline Əli Məhzun "Bürhani-həqiqət" in ilk nömrəsində "İrəvan məscidi" adı ilə dərc etdirildiyi məqalədə əsl vətənperver ziyyalı kimibütün keşkinliyi və ciddiliyi ilə öz ifşa edici etiraz səsini ucaldaraq yazardı: "Həmin fəvqədə basılmış məscid əsər İrəvanın əməline Əli Məhzun "Bürhani-həqiqət" in ilk nömrəsində "İrəvan məscidi" adı ilə dərc etdirildiyi məqalədə əsl vətənperver ziyyalı kimibütün keşkinliyi və ciddiliyi ilə öz ifşa edici etiraz səsini ucaldaraq yazardı: "Həmin fəvqədə basılmış məscid əsər İrəvanın əməline Əli Məhzun "Bürhani-həqiqət" in ilk nömrəs